

NA KLANCU NEKOČ IN DANES

Bralna uprizoritev

Tanja Lužar po motivih del: Ivan Cankar *Na klancu*, Tina Vrščaj *Na Klancu*, Drago Meglič in Adrijana Špacapan *Esej na maturi 2026*, Peter Kolšek *Spremna beseda v Ivan Cankar: Na klancu*, Ljubljana, DZS, 1995

Berejo

MINCA LORENCI/ANA URBANC

KRISTIJAN OSTANEK/VIKTOR HRVATIN MEGLIČ

Avtorica dramatizacije in dramaturginja **Tanja Lužar**

Lektorici **Mojca Marič, Hana Podjed**

Bralna uprizoritev *Na klancu nekoč in danes* vsebinsko, interpretativno in primerjalno obravnava dve deli: *Na klancu*, roman pisatelja Ivana Cankarja, in roman *Na Klancu*, ki je nastal 120 let kasneje, napisala pa ga je pisateljica Tina Vrščaj.

Za začetek ...

Na klancu Ivana Cankarja (1876–1918) je kratek simbolistični roman. Napisal ga je leta 1902 in ga sam označil za eno svojih najizrazitejših in odmevnejših del. Roman je poln močnih simbolov, najmočnejši pa je seveda simbol klanca, ki pomeni vdanost v usodo, siromaštvo in propad. Osrednji lik romana je Francka in njena zgodba se začne z mučnim tekom za vozom ... In ta tek, ki simbolizira poskus doseči nedosegljivo, postane in ostane glavni motiv romana. Zgodba v mnogih niansah povzema zgodbo Cankarjeve matere, hkrati pa jo avtor mojstrsko preplete s trpljenjem siromakov na klancu in z njihovim simbolnim tekom za vozom ... In tako se Franckina osebna tragedija razširi v narodno-socialno.

Roman *Na Klancu* Tine Vrščaj (1987), pisateljice mlajše generacije, navdih nedvomno črpa pri Cankarjevem delu, hkrati pa je to tudi poklon velikemu avtorju. Avtorica je roman napisala leta 2022 ter zanj še pred objavo prejela nagrado modra ptica.

Njen klanec – za razliko od Cankarjevega – ne predstavlja vdanosti v usodo, pač pa vztrajno hojo navzgor, se pravi trudoma doseči vrh. Zgodba se osredotoča na mlado družino z dvema otrokoma in s kopico nasprotij med zakoncema, hkrati pa prepleta mnoge aktualne zagate sodobne kapitalistično naravnane družbe in s tem obravnava številna pereča vprašanja medgeneracijskih razlik, razlik med spoloma ... Pogloblja se v nasprotja med ekološko ozaveščenostjo in zasvojenostjo s sodobno tehnologijo in družabnimi mediji.

Na srečo sodobna ... Tina Vrščaj

Tina Vrščaj je ena tistih sodobnih slovenskih avtoric, ki svojo literarno pot piše z izostrenim pogledom in nepopustljivo radovednostjo. Leta 2010 je diplomirala na Filozofski fakulteti v Ljubljani iz primerjalne književnosti in angleškega jezika, od takrat pa deluje kot urednica, kritičarka, pisateljica, prevajalka ...

Doslej je napisala tri romane (*Zataknjena v pomladi*, 2010, *Odradek*, 2012 in *Na Klancu*, 2022), piše pa tudi knjige in pravljice za otroke.

Za svoje delo je bila večkrat nagrajena, njeno pisanje v vseh žanrih pa prežema prepoznavna občutljivost za svet, lepoto, domišljijo in natančnost misli.

Spet ta ... Ivan Cankar

Da, o Ivanu Cankarju veste vse ... Bil je z Vrhnike, povrhu s klanca, bil je reven, rad se je zabaval, pisal je »zateženo« literaturo, ni maral kave ...

Pa je to res? Ali res veste vse?

Ali veste, da ...

... nikoli ni imel stalnega prebivališča?

Večino časa je brezplačno bival v gostilni na Rožniku. V mesto se je odpravil zelo redko, kadar je oddajal kakšno besedilo ali pa je šel po honorar. Tega je običajno zapravljal, še preden se je vrnil na Rožnik.

Najemnine mu na srečo ni bilo treba plačevati ... Zaradi njega so v gostilni na Rožniku namreč posedali številni občudovalci in seveda občudovalke, med njimi tudi dijaki, na primer Josip Vidmar, ki je te obiske opisal v knjigi *Obrazi*.

Cankar je bil zvezda svojega časa. Kaj bi šele bilo, če bi imel profil na Instagramu ...

... je bil boem¹?

Njegova razsipnost, ki je botrovala kupovanju darilc za oboževalke, je ustvarila tudi legendo, da je ob neki vrnitvi iz mesta na Rožnik naročil kar dve kočiji: v prvi naj bi se peljal on sam, v drugi pa bi naj potovala njegov klobuk in sprehajalna palica.

... da so bili njegovi odnosi z ženskami zapleteni?

Iz njegovih pisem je namreč razvidno, da je imel močnejša čustva do sedmih žensk: Franje Opeke, Helene Pehani, Pavle Kermavner, Anice Lušin, Štefke Löffler, Mici Kessler in Milene Rohrmann. Dve je celo zasnuvil, a se z nobeno poročil.

... da podoba Cankarjeve matere ni znana?

Podoba Ivana Cankarja je ohranjena na številnih studijskih in priložnostnih fotografijah. Javnosti so znane tudi podobe številnih Cankarjevih sorodnikov, medtem ko podoba njegove matere, neskončno požrtvovalne ženske, ki ji je z romanom *Na klancu* postavil spomenik, ostaja neznana. Umrla je leta 1897, ko je imel Cankar enaindvajset let.

... da obstaja samo ena fotografija, na kateri je brez brkov?

Edina fotografija Ivana Cankarja brez brkov, posneta v začetku 20. stoletja. Pisatelj se je udeležil »žeganja ščurka« v Sinji Gorici. Ščurek je bil znak Sinje Gorice.

Foto: Muzejsko društvo Vrhnika, lastnik kopije

¹ SSKJ: boém -a m, kdor živi neurejeno, ne oziraje se na družbene norme, navadno umetnik.

... da so se njegovega pogreba udeležili dijaki vseh ljubljanskih srednjih šol?

Takratni ljubljanski župan Ivan Tavčar ni razglasil žalovanja, niti ni izobesil žalnih zastav, kar so mu meščani, predvsem kulturniki, zamerili. Pogreba se je udeležilo zelo veliko ljudi, povorka se je vila od mrtvaškega odra v Narodnem domu vse do ljubljanskih Žal.

Vsekakor je bil dober pisatelj, saj je bil ob Zofki Kveder edini, ki se je lahko preživljal samo s pisanjem.

Klanec nekoč in danes ...

Na Klancu je družinski, ljubezenski in medgeneracijski roman, umeščen v našo sedanost oziroma bližnjo prihodnost, v katerem Tina Vrščaj tankočutno prepleta intimne in družbene teme: odnos Eve in Gregorja, ki z dvema hčerkama živita na Klancu in se pod pritiski neujemajočih se vrednot, razhajanj glede tehnologije, ekologije in vzgoje ter vse bolj negotovega materialnega položaja postopoma odtujujeta, medtem ko se zgodba v nizu razgibanih, dramatičnih prizorov dotika tudi širših vprašanj materinskosti, medgeneracijskih vzorcev in sodobnega sveta, pri čemer kljub kompleksnosti preseneča s trenutki toplote, lepote in miru.

Če se ozremo k Cankarjevemu klancu, hitro opazimo, da se socialna stiska njegovega časa v romanu Tine Vrščaj dopolni z zelo sodobnimi in aktualnimi problemi, Vrščajeva namreč socialno stisko mlade družine prepleta z okoljsko problematiko, s težavami zaradi kopičenja odpadkov, z grozečimi podnebnimi spremembami ter z negotovim iskanjem službe in varnega doma. *Na Klancu* Tine Vrščaj tako na svoj način nadaljuje dialog s Cankarjevo tradicijo, a ga prestavlja v naš čas. Roman je izjemno aktualen, metaforično bogat in slogovno izbrušen.

V intervjuju za *Buklo* o metafori klanca, ki nas zaznamuje zaradi Cankarjevega romana, Vrščajeva razmišlja takole: »Metafora klanca je vbita v mlado slovensko betico s krampom. Ko ljudem, ki morda niso nujno bralci, omenim Cankarja, se očitno zgrbijo pod težo mukotrpnih spominov. Ne morejo razumeti, da bi jaz hotela pisati kakorkoli sorodnega. No, roman *Na Klancu* (z veliko začetnico) je vsekakor drugačen. Pa vendar, knjiga ima dodatno dimenzijo, saj lahko ob njej primerjamo slovensko materinstvo nekoč in danes, siromaštvo nekoč in danes, vzgojo nekoč in danes ... In kaj je zamenjalo Cankarjevo perečo socialno problematiko? Okoljska kriza. Nanjo se moramo odzivati, in če je mogoče, osebno, pristno, brez floskul. Pri tem nam lahko pomaga tudi osveženi simbol klanca.«

Roman *Na klancu* sodi v Cankarjevo zrelo pisateljsko obdobje, v katerem se je, pod vplivom lastnih izkušenj, literarnega naturalizma in socialnodemokratskih idej posvečal socialnokritičnim temam. V teh delih je ohranil značilne elemente realizma in naturalizma, prepoznavne v podobah proletarske revščine, motivih alkoholizma, upodobitvah telesnih in duševnih bolezni ter smrti in razkrajanja, pa tudi v prizorih nasilja.

Cankarjev roman je razdeljen na osem poglavij, skozi katere Franckina osebna zgodba prehaja v širši narodno-socialni kontekst.

Brati ali ne brati? Brati. ... Zakaj že?

Res je, na spletu lahko najdete temeljite obnove enega in drugega K(k)lanca.

Res je, vse obnove za oba romana boste prebrali hitreje, kot samo en roman.

Res je, s tem boste prihranili veliko časa.

Res je, Cankarjev roman je na voljo tudi kot zvočna knjiga.

Res je, da boste nekaj časa prihranili tudi, če jo boste samo poslušali.

In res je, da se boste s tem prihrankom časa približali reku: *Šparajmo, pa naj stane, kar hoče.*

Neverjetno, a resnično: Miha Kovač, profesor na Filozofski fakulteti in urednik slovenske izdaje revije *National Geographic* je napisal celó knjigo o pomembnosti branja.

Knjiga nosi pronicljiv naslov: *Berem, da se poberem*. V njej je, med obilico drugega kvalitetnega branja, na kratko povzel deset razlogov za in izgovorov proti.

Vzemite si nekaj minut, preberite jih, razmislite o njih in – ja –, pogovorite se o njih.

10 RAZLOGOV, ZAKAJ NE BEREMO KNJIG V DIGITALNIH ČASIH

1. Nimam časa.
2. Knjige so predrage, v knjižnicah pa so knjige, ki me zanimajo, pogosto izposojene.
3. Raje gledam serije.
4. Knjige me ne zanimajo.
5. Na pametnem telefonu najdem vse, kar me zanima.
6. V prostem času raje hodim po trgovinah in se družim s prijatelji.
7. Družbeni mediji so zakon.
8. V poplavi knjižne ponudbe se ne znajdem.
9. Knjige so iz nekih drugih časov.
10. Branje knjig je prenaporno.

10 RAZLOGOV ZA BRANJE KNJIG V DIGITALNIH ČASIH

1. Če znaš dobro brati, vidiš in slišiš več.
2. Če bereš, poznaš več besed, zato lahko razmišljaš o več rečeh.
3. Če daljša besedila bereš s papirja, jih razumeš bolje, kot če jih bereš z zaslona.
4. Če uporabljaš zaslonske tehnologije in bereš knjige, se naučiš misliti na dva različna načina.
5. Če bereš, lažje razumeš druge ljudi
6. Otroci, ki odraščajo v beročem okolju, so v življenju uspešnejši.
7. Med bralci je več zadovoljnih in ustvarjalnih ljudi kot med nebralci.
8. Branje je napor, a je lahko tudi užitek.
9. Branje v tujem jeziku je okno v svet, od koder vidiš tudi domov.
10. Z branjem knjig se učiš misliti z lastno glavo.

In celo Chat GPT se zaveda pomembnosti branja: *Ker če ne bereš ... potem ti še brskalnik reče »Page not found.«* 😊